ערום בר בושת הוא. פי׳ בקונטרס כיון דאין מקפיד להלוך ערום בפני בני אדם מי הוי כלל בר בושת וק׳ לפירושו מ״ש דפריך אבייתא הוה ליה למפרך אמתניתין דקתני המביים את הערום חייב וגרלה לפרש דאמתניתין לא פריך דפשיטא דערום בר בושת הוא אם רוקק בו או סטרו אבל נשון הבייתא[א] משמע ליה ביישו ערום שמביישו במה שמגלהו ומעריתו ועוד דקתני אין דומה ביישו ערום לביישו לבוש ואם רוקק בו או סוטרו כך ממביים כשהוא ערום כמו כשהוא לבוש ולכך פריך ערום בר בושת הוא אם הוא ערום היאך הערימו והא דקתני נמי בבייתא ביישו בבית המרחץ מאיישו ערום נמי קאי שהערימו בבית המרחץ והשתא א״ש הא דפריך בית המרחץ בר בושת הוא דלא בעי מדמומי׳ והלא דרך בני אדם להיות ערומים במרחץ[ב]:

דאתא זיקא בו׳. אבל אם הוא עצמו לבינתו ובא מביאו ולבינתו טפי פטור כיון שזה אין מקפיד או שמא אורחא דמילתא נקט דאתא זיקא: **ביישו** ישן ומת מהו. תימה דלא מייתי הכא מילתיה דרב ששת[ג] דבריש הנהנקין (סנהדרין דף פה. ושם[ד]) פריך בפשיטות והאמר רב ששת ביישו ישן ומת חייב רב ספרים שכתוב בהן והאמר רב ששת ביישו ישן חייב ול״ג ומת ולא נהירא כלל דמה ענין ישן לגברא קטילא שיולא ליהרג ועוד מאי קמ״ל רב ששת מתניתין היא המביים את הישן חייב[ה] ומיהו אין תימה כ״כ שלא הביא כאן מילתא דרב ששת למיפשט בעיין דבה״ג אשכחן באין בין המודר (נדרים דף לה: ושם[ו]) לחיבעיא הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא הוו[ז] ולא מייתי מילתיה דרב הונא בריה דרב יהושע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כג: ושם[ח]) הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי שלוחי דידן מי איכא מידי דאתן לא מלי עבדי ואינהו מצו עבדי[ט] אך קשה דבמסקנא דהכא משמע דביישו ישן ומת פטור דמסיק דמשום כיסופא דידיה הוא[י] ור״מ גריס התם והאמר רב ששת ביישו חייב ואיולא ליהרג קאי: **סומא** אין לו בושת. דסומא שביים פטור אבל המביים את הסומא חייב דהא לא מצטעי׳ שיהא פטור וכן משמע מתוך פירוש הקונטרס דפי׳ דדייק מתניתין דלא כרבי יהודה מדלא קתני סומא שביים פטור דקתני דמיכלמו ליה ומיכלם: **מתני׳** המבייש את הערום המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב [א]וישן שבייש פטור [ב]נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת [ג]עד שיהא מתכוין: **גמ׳** ת״ר ביישו ערום חייב [ב]ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש ביישו בבית המרחץ חייב ואינו דומה ביישו בבית המרחץ לביישו בשוק אמר מר ביישו ערום חייב ערום בר בושת הוא אמר רב פפא מאי ערום [ג]דאתא זיקא כרכינהו למאניה ואתא הוא דלינהו טפי וביישיה ביישו בבית המרחץ חייב בית המרחץ בר בושת הוא [א] אמר רב פפא [ד]שבביישו על גב הנהר [ה]בעי ר׳ אבא בר ממל [ו]ביישו ישן ומת מהו מאי קמבעיא ליה אמר רב זביד הכי קמבעיא ליה משום כיסופא הוא והא מית ליה ולית ליה כיסופא או דלמא משום זילותא הוא והא אוזליה ת״ש ר״מ אומר [ז]חרש וקטן יש להן בושת שוטה אין לו בושת אא״ב משום זילותא היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא קטן בר בושת הוא אלא מאי משום זילותא אפילו שוטה נמי אמרי שוטה אין לך בושת גדולה מזו מכל מקום ניפשוט מינה דמשום זילותא הוא דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא כדאמר רב פפא דמיכלמו ליה ומיכלם הכא נמי [ח]דמיכלמו ליה ומיכלם רב פפא אמר הכי קמבעיא ליה משום כיסופא דידיה הוא והא מיית ליה או דלמא משום בושת משפחה תא שמע חרש וקטן יש לו בושת שוטה אין לו בושת אי אמרת בשלמא משום בושת משפחה היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא דידיה קטן בר בושת הוא אלא מאי משום בושת דבני משפחה אפי׳ שוטה נמי שוטה אין לך בושת גדולה מזו מ״מ ניפשוט מינה דמשום בושת משפחה דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא אמר רב פפא אין דמיכלמו ליה ומיכלם והתניא ר׳ אומר חרש יש לו בושת שוטה אין לו בושת קטן פעמים יש לו פעמים אין לו [ט]הא דמיכלמו ליה ומיכלם הא דמיכלמו ליה ולא מיכלם: המבייש את הסומא וכו׳: מתניתין דלא כר׳ יהודה דתניא ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכך היה ר׳ יהודה פוטר מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב״ד מ״ט דר׳ יהודה גמר עיניך עיניך מעדים זוממין מה התם סומין לא אף הכא סומין לא מחייבי גליות דתניא [י]1בלא ראות [כ]פרט לסומא דברי ר׳ יהודה ר׳ מאיר אומר לרבות את הסומא מ״ט דר׳ יהודה אמר לך [2]ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים ואפי׳ סומא כתב רחמנא בלא ראות למעוטי ור׳ מאיר כתב רחמנא בלא ראות למעוטי וכתב רחמנא [3]בבלי דעת למעוטי הוי מיעוט אחר מיעוט [ל]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ור׳ יהודה ההוא בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא חייבי מיתות ב״ד אתיא רוצח רוצח מחייבי גליות מלקיות אתיא רשע רשע מחייבי מיתות בית דין תניא אידך ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן דמיכלמו ליה ומיכלם. כשמזכירין לו בושת ומכלימין אותו בה מלטער: **ערום בר בושת הוא.** בתמיה. כיון דאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם מי הוי בר בושת: **בית המרחץ.** בני אדם עומדים ערומים ואין להם בושת: **ביישו ישן.** בית אדם ישן: **ומת.** ממות שנתו ולא הכיר בבשתו שעשה לו זה מהו: **ליסופא.** תפיית פניס: **זילותא.** שמזלזל בו בפני רבים ואף על פי שאינו אם על לבו: **והתניא.** בגימותא: **דלא לרבי יהודה.** דאמר סומא אין לו בושת אם בייש תבירו פטור ומתניתין קתני ישן שביים פטור ובסומא לא תנא הכי [ט]הלכך סומא חייב: בעדים זוממין כתיב (דברים יט) לא תחוס עינך עליו בבושת נמי כתיב (שם כה) וקצותה את כפה לא תחוס עינך. עדיס אי אפשר בסומין דבעינן ראיה לאם לא ראה שקטע ידו של חבירו [כ]היאך יעיד: **בלא ראות.** משמע שהוא רואה במקום אחר ובאן היה בלא ראות: **אפילו רואה רואה מחייבי גליות.** במיתה כתיב (במדבר לה) לא תקחו כופר לנפש רוצח ובגלות כתיב (שם) לנוס שמה רוצח: במלקות כתיב (דברים כה) אם בן הכות הרשע ובמיתה כתיב (במדבר לה) אשר הוא רשע למות: כל

[א] נשון הבייתא. מ״ר. [ב] שנאמר ובאתה ירה והחזקה במנוסיו אינו חייב על הבושת. רש״ל, [ג] קונטרס פה., [ד] אין זה מבריית׳ אלא רב פפא הוא דמיר׳ הכי. העתק מחילופי גרסאות, [ה] מכות ט: נדרים פז:, [ו] [יומא מג. וש״נ], [ז] ס״א אלמא, [ח] [ד״ה והאמר], [ט] [ד״ה לאמר], [י] [ד״ה לאמר], [כ] [וגר׳ הטיב תוספות יומא יט: ד״ה מן], [ל] [גם בגמגמות ט: ד״ה אין הניחו בתימה ויומא פ. ד״ה תני כתבו ישוב ע״ז ע״ב].

הגהות מהר״ב רנשבורג

[א] גמ׳ אמר רב פפא שביישו. עיין שיטה מקובצת:

מוסף רש״י

בלא ראות. דמשמע כאן לא לאה, אבל רואה במקום אחר, פרט לסומא. אפילו רואה בשום מקום (מכות ט:) שהרג בשוגג שאינו גולה, והכי קאמר בלא לאות, זה שהרגו לא לאה, לאילו לאה לא היה הורגו, מכלל דיש עיקר ביום לאות ואינו רואה (נדרים פז: ע״ש).

מוסף תוס׳

א. דקתני ביישו ערום ולא קתני המבייש את הערום. לשב״מ. ב. [ג]אינו אלא כמסייע במה שהוא רוצה לעשות. לשב״מ. דא״ת דבריתא לא מיירי בבושת דערמומיות הקשה ליה מאי פריך ובית המרחץ בר בושת הוא לישני ליה דאה״נ דמיירי כגון שביישו בבושת דשיין בכל אדם כגון רקק והגיע בו הרוק או סטרו, אלא ש״מ דמיירי בבושת דערמומית. ר״פ. ועי׳ מהרש״פ. ג. בשב״מ: ויש תימה למה לא פשטיה מדרב ששת דאמרה בהדיא. ד. וקאמר התם ת״ש ת״ש טובא ולבסוף לא אפשיטא. תוס׳ יומא יט ע״ב ד״ה מי. ה. והתם מוכח דהלכתא כוותיה דפריך מינה לרבא. מו״ר. וי״ל דאורחיה דגמ׳ הוא בכמה דוכתי דלא מיפשטא אלא ממשנה או מברייתא אע״ג דמצי למיפשט מדברי אמוראי. תוס׳ קידושין כג ע״ב ד״ה לאמר. ו. [ז]מסקינן מהא ברייתא דתניא רבי מאיר אומר חרש יש לו בושת ושוטה אין לו בושת קטן פעמים יש לו בושת ופעמים אין לו בושת הא דמכלמו ליה ומיכלם והא דמכלמו ליה ולא מיכלם, ואפשיטא מינה הך בעיא לתרי לישני דחזינא מכאן דקטן דמכלמו ליה ולא מיכלם לית ליה בושת אלמא טעמא דבושת לא משום דזיליה באפי אינשי ולא משום כיסופא דבני משפחה, הלכך בייש ישן ומת פטור. מ״ש. ז. אבל אין לפרש מתניתין דקתני המבייש את הסומא חייב

עין משפט נר מצוה

מא א מיי׳ פ״ח מהל׳ חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סימן תכ סעיף ו׳ ו׳ וסימן תכח סעיף ה:

מב ב ג ד מיי׳ שם פ״ג הלכה ג ד ה סמג שם טוש״ע ח״מ סימן תכ סעיף לד:

מג ה מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעי׳ לה:

מד ו ז מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעיף לז:

מה ח מיי׳ פ״ו מהל׳ רוצח הלכה יד:

תורה אור השלם

1. אוֹ בְּכָל אֲבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וְיִפֹּל עָלָיו וָיָמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ:
במדבר לה כג

2. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה

3. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דָעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם:
דברים יט ד

הגהות הב״ח

(ה) במשנה ופטור על הבושת שנא׳ ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין:

גליון הש״ס

רש״י ד״ה בערים וזוממין וכו׳ היאך יעיד. תמוה לי הא יכול לטעון שראה קודם שנתמתמ׳ שזה קטע ידו והמייב על מעשה שלו שהיה בעידן סומא וה״נ בבושת וש״ע. ולמ״ש תוספות ב״ב דף קכו ע״ב ד״ה אי דלמסקנא סומא פסול להעיד בהלאה והכהלא״ש שם דסומא פסול דכתיב לו ראה פרט לסומא ניתא סוגיא דהכא: תוס׳ ד״ה ביישו וכו׳ ומיהו אין תימה ב״ב. עי׳ בתפא״ן במלחמות פ״ג דברכות בתיעיא דנגיס בבהמ״ז דאוריי׳תא:

רבינו חננאל

תניא רבי אומר וכו׳. ולא קשיא הא דמכלמו ליה ומיכלם, והא דמכלמי ליה ולא מיכלם. וכן הלכה. מתני׳ דלא כר׳ יהודה דתניא וכו׳.

דלא כר״י דאמר סומא וכו׳ כלומר אין לו בושת והמביישו פטור, הא ליתא מדקתני בסמוך רבי יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר״י פוטרו וכו׳, אלמא משמע דמילתיה איירי בסומא שבייש. ר״ש. [ח] אין למילף מגז״ש אלא דבר התלוי בראיה. ר״פ. [ט] ומתרץ [רבינו שמואל] דשמא הוה ממעטינן מכח שום דרשא או ק״ו או בנין אב להכי איצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות. תוס׳ יומא פ ע״ב ד״ה תני.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

כל שאינו במכה כו'. וקומת הא אפיקתיה מדין מיתת בית דין: **כל שאינו במשפט כו'.** דהא אפיקתיה מכלל ופטרו: **רב יוסף.** סגי נהור הוה: **מתני' ושור אינו משלם אלא נזק.** כדאמר בפ"ב (כו.) אינ בעמיתו [ויקרא כד] ולא שור בעמיתו: **ופטור מדמי ולדות.** כדאמר בשור שנגח (ע"ל מג.) אלא שוורים: מכה אביו ואמו אין חייב עד שיעשה בהן חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פה:): **עבד ואשה שהכלו באחריס פטוריס.** שאין להם מה לשלם: **נתגרשה האשה ונשתחרר העבד.** וקנו נכסים: **חייבין לשלם.** שהרי מתחלה הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה [ט]: **גמ' בבא קטנה של אחריס חבלה למי.** גדולה ולאי דילה הויא: **שבת נעוריס לאב.** דכתיב בנעוריה בית אביה [י] כל שבת נעוריס לאביה [יא] אפי' כסף קדושין שלו: **דאי בעי מסר לה אביה למוכה שחין.** דכתיב (דברים כב) אם בתי נתתי לאיש הזה אלמא בידו לתתה למי שירצה הלכך כסף קדושין נמי לאביה: **לא מצי חביל בה.** דאין

כל שאינו במכה כו'. וקומת הא אפיקתיה מדין מיתת בית דין: **כל שאינו במשפט כו'.** דהא אפיקתיה מכלל ופטרו: **רב יוסף.** סגי נהור הוה: **מתני' ושור אינו משלם אלא נזק.** כדאמר בפ"ב (כו.) אינ בעמיתו [ויקרא כד] ולא שור בעמיתו: **ופטור מדמי ולדות.** כדאמר בשור שנגח (ע"ל מג.) אלא שוורים: מכה אביו ואמו אין חייב עד שיעשה בהן חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פה:): **עבד ואשה שהכלו באחריס פטוריס.** שאין להם מה לשלם: **נתגרשה האשה ונשתחרר העבד.** וקנו נכסים: **חייבין לשלם.** שהרי מתחלה הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה [ט]: **גמ' בבא קטנה של אחריס חבלה למי.** גדולה ולאי דילה הויא: **שבת נעוריס לאב.** דכתיב [י] כל שבת נעוריס לאביה [יא] אפי' כסף קדושין שלו: **דאי בעי מסר לה אביה למוכה שחין.** דכתיב (דברים כב) אם בתי נתתי לאיש הזה אלמא בידו לתתה למי שירצה הלכך כסף קדושין נמי לאביה: **לא מצי חביל בה.** דאין

וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [1]ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא [2]ב) ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים [3]אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' חנינא [4]דאמר ר' חנינא [7]גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי: **מתני'** זה חומר באדם מבשור שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות [8]המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן [א]החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת א) בזמן שהוא שלו [ב]החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן [9] [ו]רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת [ג]חש"ו פגיעתן רעה [9] החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין [ד]העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן [ז]נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם [ה]המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו [ו]והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא לאב נעורים לאב חבלה נמי דאבוה הוי מאי טעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבת נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למוכה שחין מצי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מצי חביל לא קנייה ליה רחמנא אמר

וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [1]ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא [2]ב) ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים [3]אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' חנינא [4]דאמר ר' חנינא [7]גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי: **מתני'** זה חומר באדם מבשור שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות [8]המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן [א]החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת א) בזמן שהוא שלו [ב]החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן [9] [ו]רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת [ג]חש"ו פגיעתן רעה [9] החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין [ד]העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן [ז]נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם [ה]המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו [ו]והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא לאב נעורים לאב חבלה נמי דאבוה הוי מאי טעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבת נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למוכה שחין מצי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מצי חביל לא קנייה ליה רחמנא אמר

המצות והיאך יפרוס על שמע להוציא אחרים ובירושלמי דמוקי שלא ראה מאורות מימיו ביושב בבית אפל [או] שגולד במערה ואינו סומא א"ש [ב] אבל בגמרא דידן משמע דמיירי בסומא ממש ומפרש טעמא דרבי יהודה דאמר אין פורס משום דאין נהנה מן המאורות ורבנן [סברי] אית ליה הנאה כר' יוסי שראה סומא ואבוקה בידו אמר ליה בני אבוקה זו בידי בני אדם רואין אותי ומגיעין אותי מן הפחתים והאי טעמא לא שייך אלא בסומא ממש וגרלה דאף ע"ג דפטור ר' יהודה סומא מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב [ג] דאע"ג דאשה מיפטרא במצות עשה שהזמן גרמא ולא מחייבינן אפילו מדרבנן [ד] משום שיש מצות הרבה דמחייבת בהו אבל סומא אי פטרת ליה מכל המצות אפי' מדרבנן א"כ ה"ל כמו נכרי אאין נוהג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא רואה מאורות מימיו אפילו מדרבנן לא יפרוס על שמע כיון דליתא ליה הנאה [ה] אבל אם רואה ונסתמא חייב מדרבנן ומוציא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא כדאמר במי שמתו (ברכות דף כא.) ולא דמי חיוב דסומא לחיובא דקטן שהגיע לחינוך [ו] שאין אלא לחנכו דאע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן [1] [מ]:

בעבד כנעני שלו **פטור מכולם.** וא"ת והא ברפואתו חייב דכתיב בפ"ק דגיטין (דף יב: וסס) גבי קיטע יד עבדו של חבירו נותן שבתו ורפואתו לרבו ופריך רפואתו דידיה היא דנעי איתפוויי ביה ומשני לא לריכא דאמרדוהו לה' יומי ועבדו אמה מריפא ואיתפי בתלתא יומי וי"ל דה"ל פטור מכולם היינו מן היתרון דאמרדוהו בה' ואיתפי בג' ואם תאמר ותפשוט ממתני' דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זוק מדפטור משבת וי"ל דהכא מיירי בזן את העבד ומיהו קשה מאי קמ"ל רבי יוחנן שנותן רפואתו לרבו דהיינו היתרון דאתפי בג' מתני' היא דפטור מכולם ע"כ נראה שיש לחלק בין אחרים חובלין בו בין לרב עצמו חובל בו שכבר זכה בכולם [ס]:

ביון דאקני ליה רחמנא שבת נעורים לאב. פי' בקונטרס דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבת נעורים לאביה ובשנים אוחזין (ב"מ דף יב. וסס) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים נמי פי' דבתו מציאתה לאביה משום דשבת נעורים לאביה וקשה לפירושו דבריש פרק קמא דקדושין (דף ג: וסס) ובאלו נערות (כתובות דף מ:) אמר דההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב ולא יקיימנו מהתם שאר דברים ונראה דבכל דוכתי דנקטו שבת נעורים לסימנא בעלמא נקטיה ולא משום דמפיק מבנעוריה ובשמעתין נמי פירש בקונטרס בסוף דבריו דכסף קדושין שלו דאי בעי מסר לה למעוול ומוכה שחין [ד] ומציאתה נמי לאב משום איבה כדמפרש גמרא בפרק נערה שנתפתתה (שם דף מו: וסס) [ה] דחייסינן שמא מתוך שנאה שלא תתן לו מציאה ימסרנה למעוול ומוכה שחין ומבעיא ליה בחבלה לרבי אלעזר דאע"ג דאין שייך בה איבה דלא קפיד במידי דאית להו לערלה בגופייהו כדאמר לקמן מ"מ דאי הוא להיות של אב משום דאפחתה מכספה:

ח"ל

משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום שאין לריך דמגופיה דקרא שמעינן דאין מחלקים במכות ובאלו נערות (כתובות דף לה. וסס) גבי חייבי מלקות שוגגין ודבר אחר דאמר ר"ל בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקות כחייבי מיתות היכן ריבתה תורה אבל אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה התם ודאי לא דריש רבא רשע רשע וכן ר' יוחנן פליג אר"ל ומחייב חייבי מלקות שוגגין בתשלומין לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא (דף לז.) אמר גבי לא יהיה אסון עונש יענש והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו כו' ומסיק חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון לא דריש רשע רשע והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן והיא סוגיא סברי דלא דרשי רשע רשע אלא לענין דברים שהן בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע אבל לפטור מממון שהוא בהדי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות לא דרשינן אבל ממכה יליף לה רבא שפיר דבתשלומין כתיב מכה בהמה ישלמנה ואביי אית ליה אפי' התם ג"ש דרשע רשע וסוגיא דהתם גבי רשעתו אליבא דרבא אתיא ואביי הוה מוקי כרבי מאיר במיתה ומלקות דמלקות וממון לא לריך קרא לאתיא רשע רשע: **וכן** היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה. תימה א"כ מאי איריא דפטר ר' יהודה בבושת לעיל ולמה לי ג"ש דעיניך עיניך ונראה לר"י שלבסוף חזר בו ר' יהודה ממה שהיה פוטרו מבושת לבד כשמלא דרשה לפוטרו ממיתה וגלות א"נ אי לאו דגלי ג"ש דעיניך לפטור קומת הוה סברא למדרש גבי גלות כר' מאיר:

וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל המצות [האמורות] בתורה. תימה הא דתנן בפרק הקורא את המגילה (מגילה דף כד. וסס) רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע [א] אפי' ראה ונסתמא נמי אמר הכא דפטור מכל

גלות כר' מאיר:

וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל המצות [האמורות] בתורה. תימה הא דתנן בפרק הקורא את המגילה (מגילה דף כד. וסס) רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע [א] אפי' ראה ונסתמא נמי אמר הכא דפטור מכל

מצוה א מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' י סמג עשין ע:
מז ב מיי' שם סמג שם טוש"ע מ"מ סימן תכד סעיף ג:
מח ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סע"מ:
מט ד ה מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעיף ט:
נ ו מיי' שם הלכה ז ועיין בהשגות ומ"מ טוש"ע שם סעיף ח ב:
נא ז מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סע"ג:

מוסף רש"י

יומא טבא לרבנן. פעולה לתלמידים (קדושין לא.). ולא עשה בהן חבורה. לאון עליו חייב מיתה עד שיעשה בהם חבורה (לעיל פה:). אין לעבדים בושת. המגיים את העבד, לא חייבתו תורה לתת דמי בשתו (סנהדרין יז.).

רבינו חננאל

אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה עבדינא להו יומא טבא לרבנן, דאמינא לא מפקידנא וקא עבדינא מצות. וכיון דשמעת' להא דר' חנינא דאמר גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה אמינא אדרבה מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן. וכיון דאוקמינן למתניתין דהיא שתמא דלא כר' יהודה, שמע מינה דלית הילכתא כר' יהודה. דהאמר ר' יוחנן (עי' לעיל סט, א) הלכה בכל מקום כסתמא דמתניתין. **החובל בבת קטנה שלאחרים חבלה למי.** פיר', כלומר ה' דברים שלחבלה למי. מי אמרינן כיון דאקני רחמנא שבת נעורים לאביה, פיר' דכתיב (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה, וגרסינן בכתובות (מו. ב) בנעוריה בית אביה, כל שבת נעורים לאביה. ותנן האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף בשטר ובביאה, וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה. חבלה נמי לאביה הוא דהא אפחתה מכספה, פיר' שאם קטע ידה או סימה עינה פחת לאביה מכסף קידושיה הראוין לו הוולכך יקח החבל במקום אותו פחת. דאי בעי למימסרה למוכה שחין מצי מסר לה, פיר' דיש לאב למסור את בתו קטנה לכל אשות שירצה שנא' (דברים כב. טז) את בתי נתתי לאיש הזה, וכיון שעשה לה טובה ומסרה לטוב וזכה בשבח נעורים. אבל חבלה כיון דאי בעי מחבל בה לא מצי חביל בה לא, אקני ליה רחמנא, פיר' ויהא שלה.

מסורת הש"ס

א) [ל"ל חלת המנחה], ב) קדושין לא., ג) סס. לעיל לח. ע"ז ג., ד) [וע"ש בתוס' ע"ז ג. וכקדושין לא. ד"ה גדול], ה) לעיל פה:, ו) סנהדרין פו., ז) ב"מ י:, ח) צ"ל שור שנגח ד' וה', חל"ג, ט) [כתובות מז:], י) [במדבר ל], כ) [כתובות מו:], ל) [ד"ה מין], מ) [ועיין תוספות עירובין לו. ד"ה דילמא], נ) [ד"ה שבתו], ס) [וע"ר תוספות גיטין יב: ד"ה רפואתו],

תורה אור השלם

1. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
מבמדבר לה כד
2. זֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: דברים ו א

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכן וכו' שהגיע לחיוב שאינו אלא לחנכו:

גליון הש"ם

מתני' רי"א אין לעבדים בושת. עיין נדה דף מז ע"א תוספות ד"ה בדק: שם החובל בהן חייב. עיין לעיל דף פה ע"ב תוספות ד"ה נהי דמק:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) מתני' מומן שהוא שלו. עי' פי' יהושע ולפמ"ש לעיל דף פו ע"א לק"מ ישע"ש ודו"ק:

מוסף תוס'

א. משמע הא ראה אע"ג דהשתא נסתמא פורס על שמע [הא]. תוס' עירובין לו ע"ב ד"ה למא.
ב. דמחייב שפיר במצוות. ר"פ. ג. ואפי' נסתמא משגולד. תוס' מגילה כד ע"א ד"ה מי. וכדומכה קצת בערבי פסחים (קטז ע"ב) דקאמר סומא פטור מלומר אגדתא ופריך מרב יוסף ומרב ששת שהיו אומרים הגדה ומוציאין בני ביתם, ומשני דקסברי מצה בזמן הזה דרבנן, משמע דמיחייבי מדרבנן ולכך היו יכולים להוציא אחרים. תוס' עירובין שם.
ד. שהרי בגר תנוכה ובארבע כוסות ובמקרא מגילה דלא הוו אלא מדרבנן לא מיחייבי אלא לפי שהן היו באותו הנס. תוס' מגילה שם. ה. אע"פ שחייב בכל המצוות מדרבנן, בזו שהיא מחמת הנאת המאורות וזה לא נהנה, פטור אפי' מדרבנן, והלכך אינו פורס. רשב"ש.
ו. תוס' מגילה שם: [דסומא] כיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן. ועי' מגא הרועים.
ז. ובגירסת הספרים שלנו ישנה כן בפירוש כאן, שבת נעורים הוא דאקני ליה רחמנא לאב דכיון דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין, משום הכי שבת נעורים לאביה. רשב"ש.
ח. ואיבה דקאמר היינו. רשב"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

א"ל לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד. לסימנא נעלמא נקט הלי ליגא כדפי' ואפי' פגעה בפניה לחפתה מכספה קסבר רב דלית ליה לאב מידי וכן ר"ל לקמן ור"י פליג וס"ל דאם פגעה בפניה חבלתה של אב ואת"ח והיכי פליגי רב ור"ל אר' יוחנן והא בריש נערה [שנתפתתה] (כתובות ד' מנ: ושם ט) משמע בבריתא דחבלה דפגעה בפניה הוא לאב וי"ל דהתם מיירי בפחיתת כסף שעד ימי [1] בגרות שתגלח מרשות אב שהיתה נפתתה דכר מועטו אם היה רואה למוכרה [א] אותו דכר מועטו כ"ע מודו דלאב הוא דהיינו שבח נעורים גמורים והכא נחלקו בכל הפחיתה שהיא נפחתת כל ימיה בפגיעה זו אף לאחר שכלו ימי הנעורים דס"ל לרב ור"ל דהילה הוי [ב] ור' יוחנן סבר דהואיל ואירע פחיתה זו בנעורותה תהא כולה לאב [ג] א"נ הכא במה שהיא נפחתת לקדושין דס"ל לרב ור"ל דלא זכי ליה אלא קדושין ממש והתם בהפסד מעשה ידיה דלא תמצא לה קויים [ד]:

כאן בסמוכין על שלחנו כו'. אור"י למ"ד בפרק קמא דב"מ (ד' יב: ושם) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים שהוא לאב לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן וקטן שאין סמוך על שלחן אביו זהו גדול אין חילוק בין חבלה שהאב חובל בו למציאה [ה] אבל חבלה שאחרים חובלין בהן הוי דילהו ואפילו בסמוכים כדמפרש לקמן דכיון דאית להו צערא דגופייהו ולא חסר לא קפיד אבל לשמואל דאמר התם קטן קטן ממש הוי מציאת קטן לאביו אפי' אין סמוך על שולחנו כדמפרש טעמא התם שבשעה שמוצאה מרילה אצל אביו וגדול אפי' סמוך על שלחנו מציאתו לעצמו דכיון דלא חסר לא קפיד וגם אין מרילה אצלו אבל הכא שהאב חובל אם הוא סמוך אפי' גדול הוי לאב דכיון דחסר קפיד ואם אין סמוך אפי' קטן הוי לעצמו דכיון דאית ליה צערא דגופא אין מרילה לאביו ובחבלו בהן אחרים אפי' סמוכים וקטנים הוי דילהו כיון דלא חסר וגם אין מרילין [ו]:

דכתיב כי טוב לו עמך. הרר"ם בהר"י היה גורס כשכיר כתושב יהיה עמך (ויקרא כה) דמהאי קרא דריש ליה בספרי וכן נראה להכך ואת ביתך כי טוב לו עמך וי"י אומר דאפילו גרסי כי טוב לו עמך ניחא דמדקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שכך צריך לעשות [ז]:

והא מציאה דמעלמא קאתי וקפיד. האי פירכא לא הוי אלא למ"ד לא גדול גדול ממש אבל לשמואל איכא טעמי טובא גבי מציאה דמרילה אצל אביו דגבי חבלה לא שייך האי טעמא מ"ג אפי' לשמואל בעי אמאי לא אמר בחבלה שמרילה אצל אביו ומשני כיון דאית ליה צערא דגופא לא קפיד אב וקטן נמי לא ירגיזה אלו: **וקתני ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה.** וא"ת מאי קושיא הא אוקמא קמייתא בשבת ובתרייתא דקתני בבנותיו של אחרים קטנים יעשה להם סגולה דילמא מיירי בשאר בריס כגון זקן ועבר וי"ל דמסתמא הוי דומיא דזכריס דיעשה להם סגולה דילהו מיירי אפי' בשבת שאין מעשה ידיהם לאב ועוד נוכל לפרש דהא דקתני בבניו ובבנותיו פטור היינו דוקא בשבת וסברא הוא דלית לן למפטריה משום דסמוכים על שולחנו אלא משבת ולא משאר בריס [ח] דבכל מקום מעשה ידיה לאב מחת מזונות דגבי אשה ועבד עברי וכנעני ובתו שמוכיר בכל מקום עשה עמי ואיני זנך [ט] ולכ"ז א"ש דלא מצי לאוקמא בתרייתא בשאר בריס דאפי' בניו ובנותיו שלו חייב וכן משמע דמטעם סמוכים על שולחנו אין לפוטרו אלא משבת דפריך לעיל אי בסמוכים גדולים יתן להם מיד וכו' לאביהן בעי למיתב משמע דמשום דאוקמא בסמוך פריך דלאבהון בעי למיתב ומנין לו זה אי משום דמדמה ליה למציאה הא לשמואל אין מציאת גדול לאב אבל אי מיירי בשבת ניחא דסברא הוא כיון שהוא זן אותן דשבת שלהם יהיה לאב כדפריטית וסבר המקשה דאפי' לא יהיו מעשה גדולים לאב אע"פ שהוא זן אותן מ"מ היכא דאתי מעלמא כשבת סברא הוא שיהיה לאב והא דפריך והא מציאה דמשמע דאי הו"א דשבת לאב הוה ניחא ולא הוה קשה ליה ממציאה אחזק ועבר וריפוי ובשת דלא הוי לאב משום דמציאה דמיא טפי למעשה ידיה כדאמר בריש מציאת האשה (כתובות דף סו. ושם) מציאתה כהעדפה שע"י הדחק דמי אך מצי למימר דהא דקאמר אי בסמוכים היינו אליבא דמ"ד לאו גדול גדול ממש ומדמי למציאה:

הכא דלאו אינישׁ דקפיד כו'. וא"ת וכיון דמן הדין שבת לאב כדקאמר דבאינים קפדנא חייבין ליתן שבת לאב אפילו כשאינם סמוכים לפחות להעדפה ומן התורה היא של אב כדדרשינן בריש קדושין (ד' ג:) ובסוף אלו נערות (כתובות ד' מ:) ובנערה שנתפתתה (שם ד' מו:) כי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה אביה א"כ מה ראו חכמים דבגברא דלא קפדן אמר בבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו בשבת ושמא אמרו חכמים דעתו של אב ויודעים שמוחל להם משום נערה דגופייהו במידי דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא [ט]:

אמר ליה לא זכתה התורה לאב אלא שבח נעורים בלבד איתיביה החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו אמר אביי [א]מודה רב בשבת דמעשה ידיה עד שעת בגרות דאבוה הוי איתיביה [ב]החובל בבנו גדול יתן לו מיד בבנו קטן יעשה לו סגולה החובל בבתו קטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה ה"נ בשבת: ובבנו גדול יתן לו מיד ורמינהו החובל בבניו ובבנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה בבניו ובבנותיו שלו פטור אמרי לא קשיא [ג]כאן כשסמוכים על שלחנו כאן כשאין סמוכין על שלחנו במאי אוקימתא לקמייתא בשאין סמוכין על שלחנו אי הכי אימא סיפא החובל בבתו הקטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה לדידה בעי למיתב לה דבעיא מזוני ואפי' למ"ד [ד]יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך הני מילי בעבד כנעני דאמר ליה עביד עבידתא כולי יומא ולאורתא זיל סחר ואכול אבל עבד עברי דכתיב [ה]כי טוב לו עמך [ו]עמך במאכל עמך במשתה לא כל שכן בתו [ז]כדאמר רבא בריה דרב עולא לא נצרכה אלא להעדפה ה"נ לא נצרכה אלא להעדפה במאי אוקימתא לבתרייתא בסמוכין על שלחנו גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם בעי למיתבי אמרי כי קא קפיד במידי דקא חסר במידי דאתא מעלמא לא קפיד והא מציאה דמעלמא קאתי להו וקא קפיד אמרי רווחא דקאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו בגווה קפיד אבל חבלה דאית להו צערא דגופייהו ומעלמא קאתי להו לא קפיד והא התם דאית לה צערא דגופא ומעלמא קאתי לה וקא קפיד דקתני ולא עוד אלא (אפילו) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה אמרי התם דגברא קפדנא הוא דהא אין סמוכין על שלחנו אפילו במידי דאתי להו מעלמא קפיד הכא דלאו גברא קפדנא הוא דהא סמוכין על שלחנו כי קא קפיד במידי דקא חסר ליה במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד [ח]מאי סגולה רב חסדא אמר ספר תורה רבה בר רב הונא אמר [ט]דיקלא דאכיל מיניה תמרי וכן אמר ריש לקיש לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד ורבי יוחנן אמר [י]אפילו פציעה פציעה ס"ד אפילו רבי אלעזר לא קמיבעיא ליה אלא חבלה דאפחתה דאין אדם רשאי לחבול בבתו דהא ישראלית היא ועבר על לא יוסיף פן יוסיף (דברים כה): **מן השבח בזמן שהעבד שלו.** ולא בעבד דאחר דנותן שבחו לרבו. קתני מיהת דעבד עברי שלו פטור הואיל ומעשה ידיו שלו וה"ג כיון דבתו מעשה ידיה שלו לשקול שבח דידה וקשה לרב דאמר לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד דודאי אפי' חבלות זיכתה לו: **מודה רב בשבח.** דיהבינן ליה לאב: **בבנו.** לא זכי ליה רחמנא מידי אב בבתו קטנה זכי ליה: **אפי' למ"ד יכול הרב כו'.** פלוגתא במסכת גיטין [ד] בפרק שני: **אחר.** שבב ואכול חזור על הפתחים. ל"א אחר שבב לפתחי העיר: **להעדפה.** המותר על מזונותיה: דרבא בריה דרב עולא בפ' נערה שנתפתתה (כתובות מג.): **לאכוה בעי למיתבא ליה.** דמאי שנא כי חבל בהו איהו דמפטר משבח משום דמסמוכין על שולחנו כי חבלי בהו אחרייני נמי ליתבו ליה: **במידי דחסר ליה.** ממונא כגון היכא דאכל בהו איהו דיימא ליה אגן זיל אליס: **והרי מציאה.** דתנן בשניס אומזין (ב"מ דף יב.) מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו ואוקימנא התם [שם:] גדול וסמוך על שולחנו זהו קטן: דאפחתה

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה יד וע"ש סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ו:
נג ב ג מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף ז:
נד ד מיי' פ"ט מהל' עבדים הלכה ז ועיין שם סמג עשין פב טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף כ כח:
נה ה מיי' שם פ"א הלכה ט סמג שם:
נו ו מיי' פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יט ועיין בהגהות וכמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ז:
נז ז מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ו:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אָהַבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ: דברים טו טז

רבינו חננאל

אמ' ליה לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד, פירי אבל חבלה דידה הוי. [ערוך]: לא נצרכה אלא להעדפה. פי' כל מה שישאר מדמי החבלה אחרי סיפוק מזונותיה הוא שנוטל האב.

מסורת הש"ס

א) כתובות מג. נח: גטין יב. [ב"מ נב.], ב) כתובות מג., ג) ב"ב נב., ד) [ל"ל בפ"ק יב.], ה) [ד"ס שפלגה], ו) [בכתובות מג: תוספות ד"ה שפלגה אתא שעד ימי נערות והוא נכון], ז) [וע' בתוספות כתובות מג. ד"ה ל"ג קדושין טו. ד"ה כי טוב],

מוסף רש"י

יכול הרב לומר לעבד. כנעני, עשה עמי. מלאכה, ואיני זנך. אלא מזון על הפתחים (גיטין יב.). **רב חסדא אמר ספר תורה.** לגמוד בו, הרי פירות והקרן קיים (רשב"ם ב"ב נב.). **דיקלא דאכיל מיניה.** הקרן, תמרי. והקרן קיים, אבל בעיקרא לא, שמא יאכלו בה דבר תקלה ותאבד (שם).

מוסף תוס'

א. עד שעה שתצא מרשותו. ר"פ. ואומדין שפחה הנמכרת משעה זו עד שתגיע לימי הנערות, כמה יפחתו דמיה בחבלה זו, ונותנין לאב. רשב"ם. ב. דבעינן שתצא מרשות האב שלמה כשתבגר. ר"פ. ג. ולפ"ז נראה לי דהא דקא מתיב מהחובל בבתו קטנה פטור, אינו אלא מדקתני פטור סתם דמשמע דפטור מכל חבלתה ואפ' דלאחר נערות, וכי פריק בשבת ה"ה דהוי מצי לפרוקי לשומת חבלה דעד שעת נערות, אלא משום דלעיל פריק אביי בשבת ניחא ליה טפי לאפרוקי הא נמי בשבת. רשב"ם. ד. [ד]בפחיתת מכירה מודו כו"ע דהויא דאב. תוס' כתובות מג ע"ב ד"ה שפלגה. ע"ש עוד. ה. דהכל תלוי במזונות. תוס' שאנן בשיטמ"ק. [ומיהו] היינו דוקא בקטן אבל בקטנה אפ' אינה סמוכה על שולחן אביה הויא מציאתה לאב משום איבה שלא תקדשנה למגוזל ומוכה שחין. תוס' כתובות מז ע"ל ד"ה משום. ו. והשתא למ"ד דגדול גדול ממש וקטן קטן ממש גבי מציאה, הוי חבלה לאב טפי ממציאה, דמציאת גדולים אפ' סמוכין הרי היא שלהם ואם חבל בהם אב פטור כו', וכשאין סמוכין עדיפא מציאה מחבלה דקטנים מציאתן לאב ואם חבל בהם חייב. תוס' שאנן בשיטמ"ק. ז. דחבלה דידהו אמאי הויא שלו. ר"פ. ח. ומש"ה הויא השבת שלו, אבל באינן סמוכין אפ' השבת נמי לאו דידיה הוא. ר"פ. ט. מיהו אי קפיד קפיד, ומתני' מסתמא קתני דלא יהבינן ליה אלא אם כן מקפיד. רלב"ל. ועי' מאירי.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

דאפחתה מכספה מכספה. והרי בידו למוכרה: **יצא עבד שאין לו אחוה.** עם ישראל שאין בו בקהל (ט) **במלוה.** כל מלוה שאשה מחיצת בה עבד חייב בה דגמר לה לה מאשה [מגיגה ד.]: **וזוממי עבד.** עדיס שמחייבוהו מיתת בית דין וזממוהו לא יהרגו אלמה קיס לן דעבד כישראל לענין מיתת (ו) ג"ד דתנן במסכת מכות (דף ח:) וישראל לוקה [וגולה] על ידי עבד: **תיקשי לך גר.** שלידתו והורתו בקדושה אפילו לרבי יהודה יש לו אחוה ופסול למלכות ואפילו לשוטר בעלמא אל"כ אמו מישראל בפרק החולץ ביבמות (דף מה:): **עדות לא מליה אמרת.** דאי לא נפקא לן פסולא מאחיך מיתי מק"ו: **פסולה לעדות.** דכתיב גבי עדיס זוממין ועמדו שני האנשים [דברים יט] ותניא בשבועות (דף ג.) בעדיס זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים ולא נשיס. (ז) קטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא: **אינן בכלל המלות.** אלא במקלת דהא אשה מחוייבת בלאוין ועונשין וקטן ישנו במילה: **שאין איש.** ולא קרינא בהו שני אנשים: **מגזלן.** דלאוי לבא בקהל ופסול לעדות דכתיב (שמות כג) אל תשת ידך וגו' כלומר אל תשת רשע דחמס עד: **מגזלן וחד מהנך.** והלד השוה שבהן שאינם זהיריס בכל המלות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נלטווה: **חייס בניס.** יחס בניס: **לא יומתו אבות על בניס.** לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו מיוחס ונקרא על שם אביו והייט עבד: **דאי ס"ד.** כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין (דף מז:) אתא לפסול קרובים: **נלחוב על בניהס.** מדאני למכתב בניס סתמא ס"מ תרתי: גר אין לו חייס לכתיב) וזרמת סוסיס זרמתס ואע"ג דכתיב) בלאדן בן בלאדן ה"מ בגיזתן אבל נתגיירו הבניס לא נתיחסו אחר אביהס בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סב.): **יש לו חייס למעט.** בנו נקרא על שמו: **דאי ס"ד גר נמי פסול.** דדרשינן על אבות על בניס שאין להס חייס אבות למה לי לאשתמויי בתרוייהו לכתוב בריסיה על בניהס לפסול קרובים ובסיפיה לישתמי ולכתוב סתמא על אבות ושמעינן תרתי מדלא כתיב על אבותיהס: **אלא מדכתב רחמנא על בניס.** למפסל לעבד שמע מינה גר כשר דתו ליכא קל וחומר: **כאבניהו לנכסי.** מלוג לאחר שנישאת לו' אבא: **בתר דשלינא אזל רב שמואל בר:** הבעל

יצא עבד שאין לו אחוה. פי' אין יולאי חלציו קרויין אחים מה שאין כן בגר (ט) ביולא מחלציו רולה הקונעדס לפרש א): **וזוממי** עבד לא יהרגו. וכיון דהס לא יהרגו גס העבד לא יהרג דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה:

דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו. תימה דתקשה ליה לרבי יהודה מרבית ואונאה וגונב נפש דבכולהו כתיב אחיו ובגלדקה נמי כתיב אחיך האביון ומיהו קלא משמע בפרק קמא דגיטין (דף יב.) דאין כל כך חומה ליתן לדקה לעבד ב דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד לומר לרבו בשני בגות או פרנסני או הוליאני לחירות כי היכי דחזו לי אינשי ומרחמי עלאי וגונב נפש נמי לא מחייב בעבד אפי' לרבנן דמבני ישראל כתיב ובהנחנקין (סנהדרין דף פו.) מייתי התם פלוגתא דר' יהודה ורבנן דהסא ורבית ואונאה נמי אין קנין לעבד בלא רבו:

יהא עבד כשר לעדות. תימה הא יליפינן בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאשה וכ"ת דאתי (ו) אחין ומרבה עבד ומפיק מג"ש א"כ גם מק"ו דקאמר נפיק (ז) וי"ל דכי גמרינן לה לה מאשה היינו להחמיר על העבד לעשותו כישראל לכל הפחות במלות שהאשה חייבת אבל לגרעו מאיש ולפוסלו לעדות כאשה לא נלמוד דמן הדין כשר הוא לעדות דכתיב ועמדו שני האנשים והאי איש הוא ועובד כוכבים אע"ג דאיש הוא מ"מ אין אחיו אבל עבד שהוא איש ואחיו במלות [אין ליתכשר א] ורש"י פירש בפ"ק דגיטין (דף יא) גבי שטרות העולין בערכאות של נכרים כשרים לעדות מן התורה וממעטין לא מוכתא הכי: **שכן** אינה במילה. אע"ג דלא שייכא במילה פירכא היא (ו) וי"מ דאין מלווה למול את בנה ולית לא דא"כ מאי קאמר קטן יוכיח:

אלא תיתי מגזלן ומחד מהנך. אין להקשות גילף דממזר ופלוע דכא וכרות שפכה שפסולים לקהל שיהיו פסולין לעדות מגזלן וחד מהנך דמה להלד השוה שבהן שאין זהיריס בכל המלות זה מפני שעשו וזה מפני שאין מלווה:

ועבד נפקא לן מק"ו. ג גרלה דלרווחא דמילתא נקטיה כלומר דאפי' תמלא לומר דלא נפיק מגופא דקרא מ"מ אתי בק"ו: רבי

דאפחתה מכספה אבל פציעה דלא אפחתה מכספה לא קמיבעיא ליה (ו) א"ר יוסי בר חנינא (א) שפצעה בפניה ואפחתה מכספה: החובל בעבד כנעני של אחרים חייב וכו': (ב) מאי טעמא דרבי יהודה אמר קרא (ג) כי יצאו אנשים יחדיו איש ואחיו במי שיש לו אחוה יצא עבד (ד) שאין לו אחוה (ה) ורבנן אחיו הוא במצות אלא מעתה לר' יהודה זוממי עבד לא יהרגו דכתיב (ד) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אמר רבא אמר רב ששת אמר קרא (ד) ובערת הרע מקרבך מכל מקום אלא מעתה לרבנן עבד יהא כשר למלכות אמרי ולטעמיך תיקשי לך גר לדברי הכל אלא אמר קרא (ג) מקרב אחיך (ג) ממובחר שבאחיך אלא מעתה לרבנן יהא עבד כשר לעדות דכתיב (ד) והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו אמר עולא עדות לא מצית אמרת אתיא עדות בקל וחומר מאשה ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל (ד) פסולה לעדות עבד שאינו ראוי לבא בקהל אינו דין (ה) שפסול לעדות מה לאשה שכן אינה ראויה למילה תאמר בעבד שהוא ראוי למילה קטן יוכיח שישנו במילה ופסול לעדות מה לקטן שאינו במצות תאמר בעבד שהוא במצות אשה תוכיח שישנה במצות ופסולה לעדות וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שכן אינן בכל המצות ופסולין להעיד אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצות ופסול להעיד מה להצד השוה שבהם שכן אינו איש תאמר בעבד שהוא איש אלא תיתי מגזלן מה לגזלן שכן מעשיו גרמו לו תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו אלא תיתי מגזלן ומחד מהנך מר בריה דרבינא אמר אמר קרא (ה) לא יומתו אבות על בנים לא יומתו על פי אבות שאין להם חיים בנים דאי ס"ד כדאמרינן לא יומתו אבות על בנים (ו) בעדות בנים לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם מאי בנים ש"מ דלא יומתו ע"פ אבות שאין להם חיים בנים אלא מעתה ובנים לא יומתו על אבות ה"נ לא יומתו ע"פ בנים שאין להם חיים אבות אלא גר ה"נ דפסול לעדות אמרי הכי השתא גר נהי דאין לו חיים למעלה למטה יש לו חיים לאפוקי עבד דאין לו חיים לא למעלה ולא למטה דאי סלקא דעתך גר פסול לעדות לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם לכדאמרינן לא יומתו בעדות בנים ונכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דשמעת מינה תרי חדא לא יומתו בנים בעדות אבות ואידך לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות ועבד נפקא ליה בקל וחומר מגר ומה גר דלמעלה הוא דאין לו חיים אבל למטה יש לו חיים פסול לעדות עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה אינו דין שיהא פסול לעדות אלא מדכתב רחמנא לא יומתו אבות על בנים דמשמע לא יומתו על פי אבות שאין לו חיים בנים שמע מינה עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה הוא דפסול לעדות אבל גר (ו) כיון דיש לו חיים למטה כשר לעדות וכ"ת לכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבותיהם למה לי דכתב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דמשמע לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות (ז) איידי דכתב לא יומתו אבות על בנים כתב נמי ובנים לא יומתו על אבות: חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה: אימיה דרב שמואל בר אבא מהגרוניא הות נסיבא ליה לר' אבא כתבתינהו לנכסי לרב שמואל בר אבא ברה בתר דשכיבא אזל

נח א מיי' פ"ד מהל' מוכל ומזיק הלכה יד ועיין בהשגות ובמ"מ שמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכד סעיף ו:

נט ב מיי' פי"ד מהל' אישורי ביאה הלכה יח:

ס ג מיי' פ"ל מהלכות מלכים הלכה ד סמג לאוין קכה:

סא ד מיי' פי"ט מהל' עדות הל' ג סמג לאוין לד טוש"ע ח"מ סימן לה סעיף יד:

סב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף יט:

סג ו טוש"ע שם סימן לג סעיף יא:

תורה אור השלם

1. כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אִשֶּׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו:
דברים כה יא

2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו הִבְעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט

3. שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נֵכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא:
דברים יז טו

4. וְדָרַשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו:
דברים יט יח

5. לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ:
דברים כד טז

מוסף רש"י

אמר קרא כי יצאו אנשים יחדיו כו'. מהתם נפקא לן חייב בושת, דכתיב וקלותה את כפה, ממון, אתה אומר ממון או אינו אלא ממש, נאמר כאן לא תחוס עינך ונאמר להלן בעדים זוממין לא תחוס עינך, מה להלן ממון אף כאן ממון (סנהדרין פו.). יצא עבד שאין לו אחוה. ואפילו עם אחיו כמי אביו, דכתיב עם החמור, עם הדומה לחמור, אינו אלא כבהמה (שם). אחיו הוא במצות. כגון מצות שאשה חייבת בהן עבד חייב בהן, דגמר לה לה מאשה (שם).

רבינו חננאל

החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן, ר' יהודה אומר אין לעבדים בושת. כתב רבינו יצחק הצ"ל, והילכתא עבד פסול לעדות ויש לו בושת, וגר כשר לעדות ויש לו בושת. מתני'. חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה כדל'. אימיה דרב שמואל הות נסיבה לר' אבה, כי קא שכבה אקניתינהו לנכסהא לרב שמואל ברה, ומתה.

גליון הש"ס

גמ' ורבנן אחיו הוא במצות. עי' רש"י סוטה דף מא ע"א ד"ה אחיו אתה ופע"ק: רש"י ד"ה פסולה. קמן נמי מהכא נפקא. כדאיתא ב"ב דף קנה ע"ב והא דלא נקט בב"ב שם טעם הב' דרש"י דהוא עדות שא"א יכול להזימה י"ל דכיון דמיקט מז"ל דדיני ממונות ל"ל דיריס ומקיריס נגלו בזה דנממון ל"ל שיהא יכול להזימה עי' סמ"ע ס"מ סימן ל"ג ס"ק כ"ו א"כ לאחר תקנת חז"ל דל"ל בממון עדות שיכול להזימה גם קטן ראוי לעדות מש"ה נקט הטעם רק דקטן בעצמותו פסול דאנשים כתיב אבל הכא דמיירי בדאוריתא שפיר נקט רש"י דיש עוד טעם דהוא עדות שאי אתה יכול להזימה ואולם ק"ל דעל טעם שני אתיא שיך לומר קטן יוכיח הא אין הפסול בעצמותו משום קטנות אלא מטעם דא"א יכול להזימה וזה בכלל בעדות דאיך יכול להזימה וכאא"ר להזימה גם בגדולים פסול וא"כ לא שיך לומר קטן יוכיח וע"ע:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה יהא עבד וכו' ורש"י פירש בפ"ק דגיטין דף יא נמתק ד' יא וי"ב דף טו ע"ב ד"ה כשרין וכו' וכד"ה פסולא דרבנן:

מוסף תוס'

א. בתוס' סנהדרין פו ע"א ד"ה יא ובתוס' הרא"ש שם: פירש בקונטרס עבד אין לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו כו', וקשה דא"כ גר ומשוחרר נמי. [ד]גר ומשוחרר נמי אין לו אחוה עם אחיו בני אביו דגר שנתגייר כקטן שנולד דאמי. ונראה לפרש שאין לו אחוה שאין יוצאי חלציו קרויין אחוה משא"כ בגר. ב. בהשג"מ: דאילו מצדקה כו' לא קשיא ליה דדלמא סבירא ליה כמ"ד בגיטין שאין ישראל מצווין לזון את העבדים. ג. וא"ת למה לי האי ק"ו לילף מגופיה דקרא דבנים לא יומתו על אבות על פי בנים שאין להם חיים אבות ועבד אין לו חיים אבות. ר"ש.